

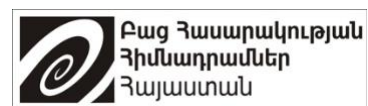
Քավելված 2

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանության ռազմավարությունից բխող 2020-2022 թթ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում պաշտպանական ոլորտի միջոցառումների մշտադիտարկման արդյունքներից բխող առաջարկություններ

2020թ. հունվար 01 - դեկտեմբեր 31

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2020-2022թթ.-ի գործողությունների ծրագրի պաշտպանական ոլորտին վերաբերող միջոցառումների կատարման մշտադիտարկումն իրականացվում է «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպության կողմից Գերմանիայի արտաքին գործերի նախարարության (ի դեմ՝ Չայաստանում Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության դեսպանության) և Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ – Չայաստանի կողմից տրամադրված դրամաշնորհների շրջանակներում:

Հրապարակման բովանդակության պատասխանատվությունը կրում է «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպությունը, և այն չի արտացոլում Գերմանիայի արտաքին գործերի նախարարության և Բաց հասարակության հիմնադրամներ– Չայաստանի տեսակետները:

© 2021. Չեկույցը հրապարակվել է «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպության կողմից:

Վանաձոր, 2021

Ներածություն

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2019թ. դեկտեմբերի 26-ի N 1978-Լ որոշմամբ ընդունվել է Մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունը եւ դրանից բխող 2020-2022թթ. գործողությունների ծրագիրը: Վերջիններիս շնորհիվ ակնկալվում է ապահովել միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների կողմից արձակված ակտերի, հանձնարարականների եւ առաջարկությունների կատարումը, ինչպես նաեւ շտկել պարբերական եւ արտահերթ զեկույցներում բարձրացված խնդիրները:

2020թ.-ի սկզբից «Խաղաղության երկխոսություն» հասարակական կազմակերպությունն իր **«Չինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված պետական քաղաքականության մշակման եւ իրականացման գործընթացներում քաղաքացիական հասարակության դերի բարձրացումը»** ծրագրի շրջանակներում, երեւանում եւ մարզերում գործող քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների ներկայացուցիչներից բաղկացած մշտադիտարկող խմբի օգնությամբ իրականացնում է ՄԻՊ ռազմավարության եւ 2020-2022թթ. ԳԾ-ի պաշտպանական ոլորտին վերաբերող միջոցառումների կատարման մշտադիտարկումը:

Այս նախաձեռնությամբ կազմակերպությունը ձգտում է նպաստել ՀՀ զինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանվածությանը՝ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների համար արդյունավետ մեխանիզմ ձեւավորելով մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարությունից բխող 2020-2022թթ. գործողությունների ծրագրի շրջանակներում պաշտպանական ոլորտում իրականացվող գործողությունների մշտադիտարկման նպատակով:

Ստորեւ ներկայացված են 2020թ. հունվարի 1-ից մինչեւ դեկտեմբերի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում պաշտպանական ոլորտին առնչվող գործողությունների կատարման ընթացքի դիտարկման արդյունքների հիման վրա մշտադիտարկող խմբի նկատառումներն ու առաջարկությունները:

ՀՀ զինված ուժերում կյանքի իրավունքի ապահովմանն ուղղված առաջարկներ

- Սահմանել չափելի նպատակ զինված ուժերում մահվան դեպքերի նվազեցման եւ դրանց վերաբերյալ գործերի քննության ավելացման առումով՝ ի հավելումն ներկա իրավիճակին վերաբերող ելակետային տվյալների սահմանման:

▪ Կյանքի իրավունքի նյութական եւ ընթացակարգային ասպեկտների մասին փաստաբանների խորը գիտելիքները եւ գործնական հմտությունները հավելյալ երաշխիք են կյանքի իրավունքի խախտման դեպքերով տուժողների իրավունքների պաշտպանության եւ իրենց դատավարական իրավունքների խախտումները կանխելու տեսանկյունից: Սա հատկապես վերաբերում է զինված ուժերում կյանքի իրավունքի խախտումների դեպքերին, քանի որ տուժողների իրավունքներն ավելի խոցելի են դառնում ոլորտի զգայունության եւ գաղտնիք պարունակող տեղեկատվության հետ աշխատանքի պայմաններում: Ուստի, անհրաժեշտ է փաստաբաններին եւս ներգրավել զինված ուժերում կյանքի իրավունքի թեմայով վերապատրաստումներում:

▪ Համաձայն ՀՀ-ում արտակարգ դրություն հայտարարելու մասին ՀՀ կառավարության 2020թ. մարտի 16-ի որոշման՝ արտակարգ դրության ամբողջ ընթացքում դադարեցվել է ուսումնական կազմակերպություններում ուսումնական գործընթացը՝ բացառությամբ հեռավար ուսուցման: Այս սահմանափակումը չի տարածվել ռազմական ուսումնական հաստատությունների վրա: Հետեւաբար, կորոնավիրուսային համաճարակի պայմաններում վերապատրաստումների կազմակերպումը հնարավոր կարող էր լինել՝ օգտվելով դասավանդման առցանց միջոցներից: Անհրաժեշտ է մշակել եւ կիրառել միջոցներ, այդ թվում առցանց, COVID-19 համավարակի պայմաններում վերապատրաստումներն ու դասընթացներն անվտանգ իրականացնելու համար:

▪ ՄԻՊ ԳԾ-ում անհրաժեշտ է ներառել կյանքի իրավունքի թեմայով հենց միջազգային իրավունքին ու չափանիշներին համապատասխան առանձին վերապատրաստումներ քննիչների, դատախազների ու դատավորների համար:

▪ Մշակել եւ կիրառել հստակ չափորոշիչներ, որոնցով հնարավոր կլինի գնահատել զինկոմիսարիատներում ու զորամասերում իրազեկման ակցիաների, տեղեկատվական նյութերի եւ ՉԼՄ-ներով դրանց վերաբերյալ տեսաձայնագրությունների տարածման միջոցառումների ազդեցությունը բանակում մահվան դեպքերի թվերի նվազման վրա:

▪ Պատրաստել ու տարածել այնպիսի տեսաձայնագրություններ, որոնք մշակված կլինեն մարդու իրավունքների համապատասխան մասնագետների հետ համատեղ եւ կպարունակեն տեղեկություններ կյանքի իրավունքի ապահովման գործում պետության պարտավորության, իրավունքի խախտումների դեպքում դրանց վերացման ու վերականգնման համար գործնական մեխանիզմների մասին:

▪ Պարզաբանել, թե զորամասերում եւ զինկոմիսարիատներում իրականացվելիք ինչ իրազեկման ակցիաների մասին է խոսքը ՄԻՊ ԳԾ-ում:

▪ Մշակել հստակ չափորոշիչներ՝ սահմանելու համար զինկոմիսարիատներում փակցված պաստառների ազդեցությունը մարդու իրավունքների վերաբերյալ զորակոչիկների իրազեկվածության բարձրացման վրա:

ՀՀ Չինված ուժերում խոշտանգումների արգելքի ապահովմանն ուղղված առաջարկներ

▪ Սահմանել խոշտանգումների դեպքերը որպես այդպիսին համարելու, բացահայտված կամ չբացահայտված լինելու հստակ չափանիշներ եւ դրանց հիման վրա հրապարակել վիճակագրական տվյալներ:

▪ Ապահովել խոշտանգման դեպքերի՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 309.1 հոդվածի համաձայն գործերի քննությունը եւ մեղավորների դատապարտումը:

▪ Իրականացնել զորամասերում եւ զինկոմիսարիատներում ոչ միայն կյանքի իրավունքին, այլ նաեւ խոշտանգումներից եւ վատ վերաբերմունքի այլ ձեւերից զերծ մնալու իրավունքի վերաբերյալ իրազեկման միջոցառումներ:

▪ Իրականացնել վերապատրաստումներ խոշտանգումների, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի թեմայով նաեւ հրամանատարների եւ սպաների համար:

▪ Փաստաբաններին եւս ներգրավել զինված ուժերում խոշտանգումներից եւ վատ վերաբերմունքի այլ ձեւերից զերծ մնալու իրավունքի թեմայով վերապատրաստումներում:

▪ Մշակել եւ կիրառել միջոցներ, այդ թվում առցանց, COVID-19 համավարակի պայմաններում վերապատրաստումներն ու դասընթացներն անվտանգ իրականացնելու նպատակով:

Գործի արդար քննության իրավունքի ապահովմանն ուղղված առաջարկներ

▪ 2020-2022թթ. ԳԾ-ն նպատակ է դնում նվազեցնել գործի արդար քննության իրավունքի ենթադրյալ խախտմամբ ՄԻԵԴ ներկայացված բողոքների քանակը,

Իսկ որպես խնդիր մատնանշել է մեղադրյալ անձանց նկատմամբ մարդու իրավունքների խախտումների քանակի եւ բողոքների նվազումը: Այդպիսի խախտումների վերաբերյալ ելակետային տվյալներ, սակայն, առկա չեն, ուստի հարկ է հրապարակել մեղադրյալ անձանց նկատմամբ մարդու իրավունքների խախտումների եւ դրանց կապակցությամբ ներկայացված բողոքների քանակի վերաբերյալ թվային տվյալներ:

- Անհրաժեշտ է մշակել եւ կիրառել միջոցներ, այդ թվում առցանց, COVID-19 համավարակի պայմաններում վերապատրաստումներն ու դասընթացներն անվտանգ իրականացնելու նպատակով:

ՄԻՊ ռազմավարության եւ դրանից բխող 2020-2022թթ. ԳԾ-ի վերաբերյալ ընդհանուր եզրակացություններ եւ առաջարկներ

- Զարկ է իրականացնել խորքային վերլուծություն՝ պատերազմի հետեւանքով մարդու իրավունքների հետ կապված նոր առաջնահերթությունների եւ խնդիրների ձեւակերպման, որոշել նոր թիրախային խմբեր եւ բացահայտել դրանց կարիքները՝ նոր ռազմավարություն մշակելու նպատակով: Օրինակ՝ պատերազմական գործողությունների արդյունքում տեղահանված քաղաքացիներ, պատանդներ, գերիներ եւ ռազմագերիներ, անհայտ կորած անձանց ընտանքիների անդամներ, վիրավոր զինծառայողներ ու (կամ) կամավորներ եւ այլն:

- Վերանայել եւ արդիականացնել Հայաստանի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարության փաստաթուղթը, ինչպես նաեւ արդիականացնել ռազմավարությունից բխող 2020-2022թթ. գործողությունների ծրագիրը՝ հաշվի առնելով պատերազմի հետեւանքներով պայմանավորված մարդու իրավունքների ոլորտի մարտահրավերները եւ այդ գործոնների ազդեցությունը ԳԾ-ով նախատեսվող գործողությունների արդյունավետության վրա:

- Զարկ է մշակել եւ կիրառել հստակ չափորոշիչներ՝ չափելու համար կատարվող միջոցառումների ազդեցությունը/արդյունավետությունը գործողության կատարման, ինչպես նաեւ գործողության կատարման ազդեցությունը՝ սահմանված նպատակին հասնելու գործում:

- Մշակել եւ ներկայացնել ելակետային տվյալներ մարդու իրավունքների խախտումների իրավիճակի վերաբերյալ:

▪ Ներգրավել մարդու իրավունքների պաշտպանին 2020-2022թթ. ԳԾ-ով կյանքի իրավունքի, խոշտանգումների արգելքի եւ գործի արդար քննության բոլոր վերապատրաստումների նախապատրաստման եւ անցկացման գործում՝ որպես համակատարող մարմին:

▪ ՄԻԵԴ-ում ՀՀ ներկայացուցչի գրասենյակին որպես համակատարող մարմին ներգրավել գործի արդար քննության թեմայով քննիչների վերապատրաստումներում:

▪ Մշակել եւ իրականացնել վերապատրաստումներ (դասընթացներ) քննիչների, դատախազների եւ դատավորների համար՝ նվիրված կյանքի իրավունքին, խոշտանգումների արգելքին եւ գործի արդարացի քննությանը միջազգային չափանիշների հիման վրա, որոնք ուղղակիորեն կկատարվեն ՄԻՊ ռազմավարության եւ 2020-2022թթ. ԳԾ-ի շրջանակներում:

▪ Իրականացնել վերապատրաստումներ հենց զինված ուժերում մարդու իրավունքների պաշտպանության եւ ապահովման համատեքստում՝ հաշվի առնելով նաեւ այն հանգամանքը, որ ՄԻՊ ռազմավարությամբ թիրախավորվում են հատկապես պետության հոգածության ներքո գտնվող եւ կյանքի համար վտանգավոր իրավիճակներում հայտնված անձինք՝ ի դեմս զինծառայողների:

▪ Ճշտել եւ հստակեցնել վերապատրաստման ենթակա դատախազների եւ զինվորական դատախազների թիվը:

▪ Վերանայել եւ արդիականացնել Հայաստանի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարության փաստաթուղթը, ինչպես նաեւ արդիականացնել ռազմավարությունից բխող 2020-2022թթ. գործողությունների ծրագիրը՝ հաշվի առնելով նոր տիպի կորոնավիրուսի (COVID-19) համաճարակով պայմանավորված մարդու իրավունքների ոլորտի մարտահրավերները եւ այդ գործոնների ազդեցությունը ԳԾ-ով նախատեսվող գործողությունների արդյունավետության վրա:

▪ Մշակել եւ կիրառել միջոցներ՝ COVID-19 համավարակի պայմաններում վերապատրաստումներն ու ուսումնասիրություններն անվտանգ իրականացնելու նպատակով: